

Ірина Бай, Олександр Панчук,
Орест Сінгалевич

Екологічна ситуація в Тернопільській області

Державне управління охорони навколишнього природного середовища в Тернопільській області

Тернопільщина належить до відносно благополучних в екологічному відношенні регіонів. Серед найактуальніших проблем області є забруднення водних об'єктів стічними та забрудненими зливовими водами.

Найбільші обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря мають підприємства, діяльність яких пов'язана з транспортуванням газу та спалюванням палива. Найбільший внесок у валовий викид забруднюючих речовин в атмосферне повітря дають підприємства Тернопільського, Гусятинського, Чортківського, Кременецького районів. Малашівецьке сміттєзвалище, на яке вивозяться тверді побутові відходи міста Тернополя, завантажене на більш як 90 відсотків.

Ключові слова:

Атмосферне повітря – це життєво важливий компонент навколишнього природного середовища, який являє собою природну суміш газів, що знаходиться за межами житлових, виробничих та інших приміщень.

Викид – короткочасне (або протягом певного часу) надходження в навколишнє середовище будь-яких забруднювачів.

Відходи – речовини, матеріали і предмети, що утворюються у процесі людської діяльності і не мають подальшого використання за місцем утворення чи виявлення.

Водні ресурси – природні запаси вод річок, озер, боліт, водосховищ, льодовиків, морів і океанів, а також запаси підземних вод певної території, які використовуються або їх можна буде використати для потреб населення і різних галузей господарства.

Гранично допустима концентрація – встановлений рівень концентрації забруднюючої речовини у воді, вище якого вода вважається непридатною для конкретних потреб водокористування.

Моніторинг екологічний – система тривалих спостережень, збирання, опрацювання, передавання, аналізу, прогнозування і збереження інформації про стан навколишнього природного середовища та зміни його природних і природно-антропогенних комплексів, ресурсів і процесів з метою раціонального природокористування і природовідтворення.

Протягом минулого століття загальносвітовий економічний потенціал виріс у 20 разів, що спричинило суттєвий антропогенний вплив на довкілля і зміни глобальних масштабів (Бондар О. І., 2004). Такі процеси торкнулися території Тернопільської області, на природні комплекси якої мають суттєвий вплив як внутрішні, так і транскордонні чинники.

Аналіз показників стану довкілля в Україні засвідчує, що Тернопільщина належить до відносно благополучних в екологічному відношенні регіонів (Міністерство охорони навколишнього природного середовища України, Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2007 році).

По території області протікає понад 1400 річок і потічків. З них 120 річок мають довжину понад 10 км. До великих річок належить річка Дністер; до середніх – Збруч, Серет, Іква і Горинь; всі інші – до малих.

80 % території області складають річки басейну р. Дністер, 20 % – річки басейну р. Прип'ять. До річок басейну р. Прип'ять відносяться р. Горинь і р. Іква.

Оцінка якості поверхневих вод області здійснювалась на основі аналізу інформації стосовно величин гідрохімічних показників у порівнянні з відповідними значеннями їх гранично допустимих концентрацій (ГДК) та фоновими показниками.

Спостереження за станом поверхневих вод Тернопільської області здійснюють:

- Державна екологічна інспекція в Тернопільській області;
- Тернопільське обласне виробниче управління по меліорації і водному господарству "Тернопільводгосп";
- Обласна санітарно-епідеміологічна станція.

Оскільки у нашій області доволі чиста вода і перевищення ГДК майже не спостерігається, тому отримані результати доцільно порівнювати із їх фоновими показниками.

Річка Дністер є другою за розмірами рікою України і головною водною артерією Молдови. Загальна довжина річки – 1352 км, площа водозабору – 72 100 м². Загальне падіння – 759 м, середній нахил водної поверхні – 1,78 %. У межах області Дністер має довжину 262 км. За результатами аналізів проб поверхневих вод Дністра якість води у річці відповідає фоновим показникам. За середнім рівнем торфо-сапробіологічних показників (вмістом органічних речовин – БСК5, нітритів, нітратів, амоній-іону) води річки належать до чистих та слабкозабруднених з переходом у деяких створах до брудних (м. Заліщики). За вмістом фосфатів у деяких створах річка належить до категорії дуже брудних (1,15 мг/дм³) – нижче гирла р. Коропець, при цьому цей показник становить 0,32 ГДК. У створах вище та нижче м. Заліщики зафіксовано збільшення проти фону вмісту амоній-іону (1,54 – 1,67 мг/дм³). Вміст солей (сухий залишок) по всій течії річки нижче фонового за рахунок опадів, що мали місце у літній період. За компонентами сольового складу річка належить до чистих. За вмістом специфічних речовин токсичної дії (важкі метали, нафтопродукти, АПАР) річка також належить до чистих. Вміст заліза загального у 2010 році нижчий за попередні роки.

Загалом, стан річки у порівнянні з минулими роками не погіршився. Хоча в окремих випадках має місце підвищений вміст фосфатів та амоній-іону. Такий стан може бути пов'язаний з тривалими опадами у літній період та підтопленнями. Не зафіксовано жодного випадку перевищення ГДК.

Річка Золота Липа — четверта за довжиною ріка області, але друга за водністю. Довжина річки — 98 км, площа водозбору — 1414 км². Відноситься до категорії малих річок. Відбір проб води проводиться в м. Бережани. Показник БСК₅ в 2006 р. становив 3,10 мг/л, в 2007 р. — 3,36 мг/л, в 2008 р. — 2,70 мг/л, в 2009 році — 2,34 мг/л, в 2010 році — 2,60 мг/л. В цілому ця водойма є чистою, хоча на якість води річки впливають не тільки зворотні води, скинуті в межах м. Бережани, де відсутні очисні споруди, а й наявність осушних систем нижче по течії. У 2010 році обласним управлінням "Тернопільводгосп" проводилась розчистка русла річки, тому фіксувався високий рівень завислих речовин (61 — 59,4 мг/дм³) у районі міста Бережани і нижче до гирла.

Річка Стрипа — третя за величиною з лівих приток Дністра у межах Тернопільської області. Довжина річки — 146 км, площа водозбору — 1608 км². Відноситься до категорії малих річок. Відбір проб води проводиться в м. Бучач. Показник БСК₅ в 2005 р. становив 3,53 мг/л, в 2006 р. — 3,14 мг/л, в 2007 р. — 3,27 мг/л, в 2008 — 2,99 мг/л, в 2009 році — 3,24 мг/л, в 2010 році — 3,14 мг/л. Основними забруднювачами річки Стрипа є Зборівський і Бучацький ККП. У створі нижче м. Бучач фіксувався ріст амоній-іону (з 0,29 до 0,37 мг/дм³), БСК 5 (з 3,65 до 3,98 мг/дм³). До гирла річка стає чистішою.

У створі нижче м. Бучач значного впливу міста на річку не зафіксовано. За всіма показниками річка належить до слабо забруднених.

Річка Нічлава (у верхній течії Нічлавка) формується на території області. Довжина річки — 81 км, площа водозбору — 885 км². Відноситься до категорії малих річок. Річка належить до брудних. Як і у минулі роки, забруднення спостерігається по всій течії річки. На якість вод особливо впливають зворотні води міста Борщів, де відсутні очисні споруди. Крім того, значний вплив на річку завдають неочищені зворотні води, що скидають підприємства і населення м. Копичинці. Та завдяки каскаду ставків на території міст Копичинці та Борщів відбувається самоочищення води. На якість води у районі міста Борщів мають вплив неочищені зворотні води Борщівського сирзаводу, що приводить до перевищення ГДК у створі нижче м. Борщів по вмісту органічних речовин (БСК5 — 8,36 мг/дм³) та має місце збільшення кон-

центрації амоній-іону — 1,15 мг/дм³, фосфатів — 1,9 мг/дм³ у створі нижче м. Борщів. У гирлі річка стає чистішою: БСК 5 — 2,15 мг/дм³, амоній — іон — 0,28 мг/дм³, фосфати — 0,71 мг/дм³. В нижній течії річка має природно високий вміст сульфатів та сухий залишок, чим суттєво відрізняється від інших річок регіону. Показник БСК₅ на Борщівському водосховищі в 2006 р. становив 3,52 мг/л, в 2007 р. — 3,51 мг/л, в 2008 р. — 4,27 мг/л, в 2009 р. — 4,18 мг/л, в 2010 р. — 4,20 мг/л.

Річка Серет є однією з найдовших річок області. Відноситься до категорії середніх річок. Це ліва притока р. Дністер, яка відноситься до категорії середніх річок. Довжина її складає 248 км, площа водозабору — 3900 км². Водостік р. Серет зарегульований каскадом водосховищ, на 3-х з них проводиться відбір проб води на гідрохімічний аналіз.

Показники БСК ₅ , мг/л	2009 р.	2010 р.
Івачівське вдсх	2,98	3,01
Тернопільське вдсх	2,61	2,85
Касперівське вдсх	2,31	2,99

Річка Серет протікає через всю область і через найбільші міста Тернопіль і Чортків. Від витоків до Тернополя річка чиста. Порівняно з минулими роками очисні споруди Тернополя стали працювати краще, якість води у річці нижче міста суттєво не погіршується. На якість вод річки впливає скид неочищених стічних вод м. Чортків (БСК 5, амоній-іон, фосфати, нітрити), але концентрації забруднюючих речовин знаходяться в межах ГДК. До гирла якість води не погіршується. В порівнянні з минулим роком якість води в річці по течії дещо покращилася. Водопостачання населення, підприємств та організацій міста Чортків здійснюється з поверхневих водозаборів на р. Серет в районі с. Біла.

Річка Збруч розмежовує Тернопільську і Хмельницьку області. Довжина річки — 247 км, площа водозбору — 3330 км². Відноситься до категорії середніх річок. В цілому м. Підволочиськ негативно впливає на якість вод річки через незадовільну роботу міських очисних споруд. У районі міста річка належить до помірно забруднених за вмістом органічних речовин. До гирла якість води суттєво не міняється.

Показник БСК ₅ , мг/л	2009 р.	2010 р.
р. Збруч – смт Підволочиськ	2,76	3,06
р. Збруч – смт Скала-Подільська	3,02	3,22

Річка Горинь відноситься до категорії середніх річок. Довжина річки на території області становить 62 км.

Показник БСК ₅ , мг/л	2009 р.	2010 р.
р. Горинь – смт Вишнівець	2,96	2,94
р. Горинь – смт Ланівці	2,62	3,02

Річка належить до басейну Дніпра, спостережний створ знаходиться недалеко від витoku на межі з Тернопільською областю нижче м. Кременець. На стан річки значний вплив має скид неочищених зворотних вод через непрацюючі очисні споруди міста.

Річка Іква відноситься до категорії середніх річок. Довжина річки на території області становить 56 км, площа водозбору – 627 км². Протяжність річки на території області незначна, тому вона контролюється на кордоні із суміжними областями. Порівняно з іншими роками стан річки не змінився.

Показники БСК ₅ , мг/л	2009 р.	2010 р.
р. Іква – м. Кременець	2,62	2,94

У Тернопільській області створено 3 еталонні річки: р. Нараївка (Бережанський район), р. Боложівка (Шумський район), р. Золота (Бучацький район), на яких здійснюється комплекс природоохоронних заходів за кошти державного і місцевого бюджету, що дало можливість покращити гідроморфологічний, гідробіологічний та гідрохімічний стан даних річок.

Отже, на основі лабораторного визначення якості поверхневих вод за гідрохімічними показниками, зокрема за показником БСК₅, можна зробити висновок, що якість поверхневих вод у басейнах р. Дністер та р. Дніпро порівняно з 2009 роком в деяких випадках покращилась, в інших випадках – незначною мірою погіршилась, але залишається в допустимих нормах.

Це зумовлено економічними причинами, виконанням заходів природоохоронного характеру на підприємствах області.

Органами санепідемслужби області здійснюється посилений санітарно-епідеміологічний нагляд та контроль за дотриманням вимог законодавства щодо використання водних об'єктів для рекреаційних цілей, розведення та вилову риби.

За даними статистичної звітної форми № 18, на водоймах II категорії встановлено 71 постійний створ спостереження, зокрема на річках області: Золота Липа, Збруч, Стрипа, Серет, Іква, Нічлава, Дністер для відбору та дослідження проб води на санітарно-хімічні та мікробіологічні показники.

У 2010 р. з водойм II категорії відібрана і досліджена 771 проба на санітарно-хімічні показники, з них 31 (4 %) проба не відповідала санітарно-гігієнічним нормативам. На мікробіологічні показники — 629 проб, з них 130 (20,7 %) проб не відповідали санітарно-гігієнічним нормативам.

Проведені комплексні перевірки дотримання Закону України "Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення України" та інших нормативних документів в Борщівській райСЕС — квітень; в Терехівській райСЕС — травень; в Чортківській райСЕС — червень; в Заліщицькій райСЕС — липень; в Кременецькій райСЕС — вересень; в Тернопільській міській СЕС — жовтень; в Гусятинській райСЕС — листопад.

Держсанепідслужбою області проводиться постійний лабораторний контроль за якістю питної води в місцях водозаборів, на водопровідних спорудах і мережах централізованого господарсько-питного водопостачання із вживанням відповідних заходів у разі виявлення порушень.

В області здійснено 1652 обстежень водопровідних споруд, з них на 145 виявлені порушення протиепідемічного режиму.

Питома вага нестандартних проб питної води, відібраних з джерел централізованого водопостачання, за санітарно-хімічними та бактеріологічними показниками, становить 5,3 % та 8,3 % відповідно.

Радіаційний стан водних об'єктів Тернопільської області сформувався під впливом гідрометеорологічних умов та викидів радіонуклідів внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС. З метою контролю стану рівнів радіонуклідного забруднення здійснюється аналіз вод річок Серет, Золота Липа, Збруч, Іква, Горинь, Ко-

ропець, Нічлава та Циганка на визначення показників поверхневої активності ізотонів цезію-137.

Лабораторією моніторингу вод та ґрунтів обласного управління "Тернопільводгосп" у 2010 році проводились роботи по дослідженню поверхневих вод області згідно з програмою державного моніторингу довкілля у частині контролю якості вод за радіологічними показниками.

Проби води відбиралися на 13 створах, в т. ч. по басейну р. Дністер – 10 створів (6 – на водосховищах комплексного використання і 4 – на основних притоках р. Дністер) та 3 створи на річках басейну р. Дніпро.

Програма за звітний рік по доведеному плану – графіку моніторингу поверхневих вод була виконана повністю. Відібрано 65 проб води на гідрохімічний та радіологічний аналізи.

Аналіз проб на вміст цезію-137 проводився на радіологічному приладі РУБ-01П6.

Середньорічні результати аналізів по річках і окремих водоймах по визначенню цезію-137 мають такі значення:

р. Збруч – смт Скала-Подільська	0,081 БК/дм ³
р. Золота Липа – м. Бережани	0,066 -"-
р. Стрипа – м. Бучач	0,078 -"-
р. Збруч – смт Підволочиськ	0,071 -"-
р. Іква – м. Кременець	0,068 -"-
р. Горинь – смт Вишнівець	0,075 -"-
р. Горинь – м. Ланівці	0,070 -"-

Водосховища

Горішньо - Івачівське	0,073 БК/дм ³
Тернопільське	0,067 -"-
Мушкатівське	0,070 -"-
Борщівське	0,067 -"-
Касперівське	0,081 -"-
Козівське	0,069 -"-

Результати радіологічних досліджень по одиниці виміру БК/дм³ не перевищують гранично допустимих норм.

У 2010 році загальна кількість викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря по Тернопільській області становила 63,9 тис. т. Порівняно з 2009 роком загальні викиди збільшилися на 2,808 тис. т, або на 4,6 %.

Збільшення обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря у Тернопільській області у 2010 році пов'язане із збільшенням обсягів виробництва.

У 2010 році кількість викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел становила 18,5 тис. т. Порівняно з 2009 роком викиди збільшились на 2,246 тис. т.

У 2010 році кількість викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від пересувних джерел становила 45,4 тис. т. Порівняно з 2009 роком викиди збільшились на 0,562 тис. т.

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел по Тернопільській області у розрахунку на одну особу у 2010 році збільшились на 2,1 кг проти минулого року.

Порівняно з 2009 роком викиди забруднюючих речовин від стаціонарних та пересувних джерел у розрахунку на кв. км території області збільшились на 4,1 % (181 кг).

У м. Тернополі в 2010 році від стаціонарних джерел забруднення в атмосферне повітря надійшло 0,604 тис. т шкідливих речовин, що на 1,5 % менше, ніж у 2009 році, у зв'язку зі спадом виробництва промислової продукції в обласному центрі.

Найбільший вклад у сумарний по області викид забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел внесли у звітному році оксиди вуглецю — 2,228 тис. т, оксиди азоту — 1,505 тис. т, речовини у вигляді суспендованих твердих частинок — 1,191 тис. т.

Найбільша щільність викидів на 1 км² — 15,1 т у Тернопільському районі.

Аналіз розподілу викидів по території області свідчить, що найбільший внесок у валовий викид забруднюючих речовин в атмосферне повітря дають підприємства Тернопільського, Гусятинського, Чортківського, Кременецького районів.

У 2010 році відбулося зменшення викидів сполук азоту на 0,101 тис. т, або на 4,3 %, двоокису вуглецю на 70,347 тис. т, або на 8,0 % (Статистичний бюлетень, 2011).

До найбільших забруднювачів атмосферного повітря в області належать підприємства, діяльність яких пов'язана з транспортуванням газу (12,398 тис.т, або 67,1 % від загальних викидів стаціонарними джерелами по області), а саме: Тернопільське лінійне виробниче управління магістральних газопроводів філії УМГ

"Львівтрансгаз" ДК "Укртрансгаз" (10,719 тис.т, або 58,0 %), Гусятинська газокомпресорна станція Барського лінійного виробничого управління магістральних газопроводів "Черкаситрансгаз" (1,178 тис.т, або 6,4 %), Кременецьке відділення постачання та реалізації газу філії УМГ "Львівтрансгаз" ДК "Укртрансгаз" НАК "Нафтогаз України" (0,682 тис.т, або 3,7 %).

У містах та районах області, де розташовані підприємства цих галузей, спостерігаються найвищі обсяги викидів в атмосферне повітря. А саме: Тернопільський район (11,341 тис. т, або 61,4 %), Гусятинський район (1,513 тис. т, або 8,2 %), Кременецький район (0,944 тис. т, або 5,1 %).

Більше всього страждають від забруднення повітря мешканці Тернопільського району (0,176 т на 1 особу) та Гусятинського району (0,024 т на 1 особу).

Основним джерелом забруднення атмосферного повітря в області є викиди вихлопних газів автотранспорту, що зумовлено збільшенням кількості одиниць автотранспорту. Відмічається активізація транспортного руху в центральних частинах міст та на вулицях населених пунктів. В зимовий період забруднювачами атмосферного повітря є викиди котелень опалювальної системи, приватних будинків, індивідуальних опалювальних систем комунальних квартир.

Хімлабораторія Тернопільського обласного центру з гідрометеорології проводить постійний лабораторний контроль за станом атмосферного повітря на транспортних розв'язках з інтенсивним рухом м. Тернополя, а саме на двох стаціонарних постах — ПСЗ № 1 (перехрестя вулиць Бродівської і Збараської) і ПСЗ № 2 (перехрестя вулиць Живої і Микулинецької).

Загалом в атмосферному повітрі міста у 2010 р. визначався вміст 15 забруднюючих речовин — пилу, діоксиду сірки, оксиду вуглецю, діоксиду азоту, оксиду азоту, формальдегіду, а також важких металів (залізо, кадмій, марганець, мідь, нікель, свинець, хром і цинк) і бенз(а)пірену.

Протягом року найбільше забруднення переліченими вище інгредієнтами відзначалося у серпні, коли індекс забруднення атмосфери (ІЗА) становив 4,68. У цьому місяці було зафіксовано перевищення середньомісячної гранично допустимої концентрації по діоксиду азоту — в 1,4 ГДК.

Найменше забруднення спостерігалось в грудні, коли ІЗА становив 2,04, що пов'язане із зменшенням інтенсивності руху автотранспорту в зимовий період, та специфічними метеорологічними умовами.

Середньорічні концентрації забруднюючих речовин в атмосферному повітрі міста в кратності ГДК становили: по формальдегіду – 0,8 ГДК; пилу – 0,3 ГДК; діоксиду азоту – 1,2 ГДК; оксиду азоту – 0,4 ГДК; оксиду вуглецю – 0,7 ГДК; діоксиду сірки – 0,1 ГДК.

У 2010 році в порівнянні з 2009 роком зменшився вміст формальдегіду, діоксиду азоту, оксиду вуглецю, не змінився вміст оксиду азоту, пилу та діоксиду сірки.

Високих та екстремально високих рівнів забруднення в повітрі міста зафіксовано не було.

Надмірна концентрація промислових об'єктів та автотранспорту на території області призвела до антропогенного навантаження на довкілля, тому, незважаючи на тенденцію останніх 10 років щодо зниження обсягів промислових викидів у атмосферне повітря, проблема його санітарної охорони не втратила своєї актуальності.

В області хоч і відмічається тенденція до зниження обсягів викидів речовин, що забруднюють атмосферу, однак вона незначна. Так, згідно із даними державної статистичної звітності форми № 18, затвердженої Міністерством статистики України від 28.08.1992 р. № 139 "Звіт про фактори навколишнього середовища, що впливають на здоров'я людини", відсоток проб атмосферного повітря, у яких виявлені забруднюючі речовини в концентраціях, що перевищують гранично допустимі (далі ГДК), становив у 2005 р. – 9%, 2006 р. – 8,8%, 2007 р. – 8,4%, 2008 р. – 7,9%, 2009 р. – 9,3%, 2010 р. – 5,7%.

Санепідслужбою області проводилась певна робота, спрямована на боротьбу із забрудненням атмосферного повітря вихлопними газами автомобілів, щорічна участь у рейдах-перевірках автогосподарств щодо організації контролю за додержанням вимог державних стандартів по токсичності відпрацьованих газів, участь в складанні та перегляді схем руху автотранспорту в населених пунктах, контроль за будівництвом об'їзних доріг і інше.

Загальне зменшення забруднення атмосферного повітря викидами промислових підприємств пояснюється зменшенням обсягів виробництва, скороченням виробничих потужностей і часу роботи, ліквідацією або реконструкцією основних виробництв-джерел забруднення атмосферного повітря, впровадженям екологічно чистих технологій.

Протягом 2010 року спеціалістами санепідслужби було проведено 3034 дослідження атмосферного повітря в міських поселеннях, з них з перевищенням гранично допустимих концентрацій забруднюючих речовин 174, що становить 5,7%, в 2009 році — 9,3%.

Перевищення ГДК шкідливих речовин в пробах атмосферного повітря протягом 2010 року відзначалось по таких інгредієнтах: пил 9,5 %, проти в 2009 році 12,6 %, оксид вуглецю 19,8 %, проти в 2009 році 21,0 %, діоксид азоту 9,4 %, проти в 2009 році 9,7 %, формальдегід 1,3 %, проти в 2009 році 10,8 %, сірчистий ангідрид 0,6 %, проти в 2009 році 0,8 %.

В сільських поселеннях було проведено всього 165 досліджень атмосферного повітря, з них із перевищенням гранично допустимих концентрацій забруднюючих речовин — 3, що становить 1,8 % (2009 р. — 2,1 %).

Спеціалістами міської СЕС ведеться постійний лабораторний контроль за станом атмосферного повітря від викидів автотранспорту на транспортних розв'язках м. Тернополя та зонах відпочинку, а також в санітарно-захисних зонах підприємств міста, в межі яких входить житлова забудова.

На території м. Тернополя знаходиться 17 підприємств, в санітарно-захисних зонах яких є житлова забудова.

Протягом 2010 року в м. Тернополі проведено 582 дослідження атмосферного повітря, з них 96 не відповідало санітарним нормам по пилу — 10,2 %, оксиду вуглецю — 37,5 %, діоксиду азоту — 28,6 %, формальдегіду — 4,2 %.

Моніторинг радіоактивного забруднення атмосферного повітря по Тернопільській області здійснюється Тернопільським обласним центром з гідрометеорології на 4 пунктах спостереження:

- М Бережани;
- Г Чортків;
- АМСЦ Тернопіль;
- М Кременець (рис. 1).

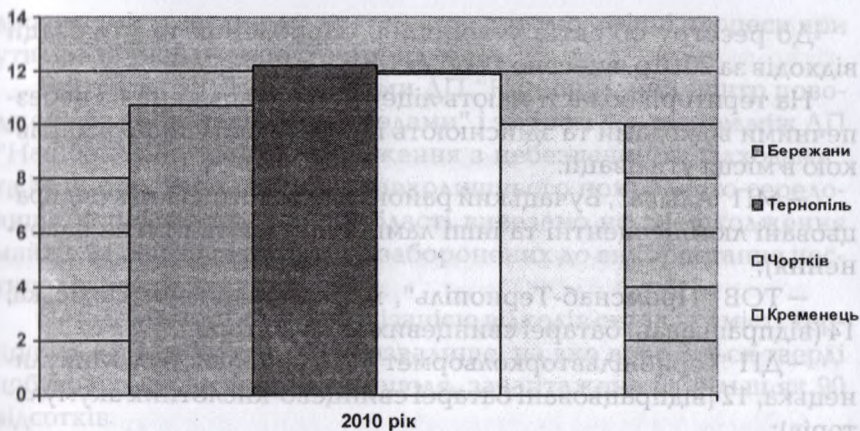

Рис. 1. Радіоактивне забруднення атмосферного повітря Тернопільської області за 2010 рік.

Протягом 2010 року потужність експозиційних доз (ПЕД) гамма-випромінювання не перевищувала допустимого рівня гамма-фонду і становила 8–16 мкР/год.

Промислові відходи в області утворюються на основних та побічних виробництвах переробної, харчової, машинобудівної, легкої промисловості і внаслідок спалювання твердого палива та експлуатації автомобільного транспорту.

Згідно з даними статистичної звітності форма № 1 – відходи за 2010 рік в області утворилось – 1 054 335,825 тонн відходів, з них утилізовано, оброблено (перероблено) – 149 412,801 т, видалено у спеціально відведені місця та об'єкти – 48 269,915 т, накопичено на 1.01.2011р. – 462 296 т.

В місті Тернополі відсутній полігон для зберігання промислових відходів. Промислові відходи, що не мають подальшого збуту або відсутні технології їх утилізації, тимчасово зберігаються на територіях підприємств. На 2010 рік видано дозволи на розміщення відходів на власних територіях, за попереднім погодженням з органами СЕС, для 220 підприємств області.

В області ведуться реєстри об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів. Згідно з розпорядженням голови обласної державної адміністрації від 08.04.2003 р. № 157 у районних адміністраціях призначено відповідальних за ведення вищезгаданих реєстрів.

До реєстру об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів за 2010 р. внесено 12 об'єктів.

На території області мають ліцензії на поводження з небезпечними відходами та здійснюють їх збір з наступною відправкою в місця утилізації:

– МП "Альфа", Бучацький район, смт Золотий Потік (відпрацьовані люмінесцентні та інші лампи, що мають ртутне наповнення);

– ТОВ "Промснаб-Тернопіль", м. Тернопіль, вул. Поліська, 14 (відпрацьовані батареї свинцевих акумуляторів);

– ДП "Тернопільвторкольтмет", м. Тернопіль, вул. Микулинська, 12 (відпрацьовані батареї свинцево-кислотних акумуляторів);

– ПП "Фортуна", Теремовлянський р-н, с. Золотники (відпрацьовані батареї свинцевих акумуляторів, цілі чи розламані; відпрацьовані нікель-кадмієві акумулятори);

– ПП "Екоцентр плюс", м. Тернопіль, пр. Злуки, 27/47 (відпрацьовані люмінесцентні лампи та прилади).

Для видалення побутових відходів із 1022 населених пунктів області існує 838 сміттєзвалищ. Деякі сміттєзвалища обслуговують 2-3 населених пункти. За даними управління житлово-комунального господарства облдержадміністрації в містах та селищах області експлуатується 31 сміттєзвалище загальною площею 97,7 га, на які щорічно вивозиться близько 660 тис. м³ відходів.

На даний час погоджено паспорти та включено до реєстру місць видалення відходів області 33 місця видалення відходів. Питання щодо виділення коштів на виготовлення паспортів місць видалення відходів органами місцевого самоврядування інших населених пунктів області не вирішується. В стадії вирішення питання щодо виділення земельної ділянки під полігон твердих побутових відходів та сміттєпереробний комплекс для м. Тернополя.

На території області спеціалізовані підприємства або полігони утилізації, зберігання, знешкодження та поховання токсичних відходів, відходів об'єктів оборонної діяльності відсутні.

Через відсутність коштів не проводяться роботи з будівництва та облаштування нових та існуючих сміттєзвалищ, порушуються правила експлуатації діючих сміттєзвалищ. На більшості

Діючих сміттєзвалищ не виконуються технологічні процеси при утилізації твердих побутових відходів.

Протягом 2010 року силами ДП "Національний центр поводження з небезпечними відходами" і згідно з договором між ДП "Національний центр поводження з небезпечними відходами" та Міністерством охорони навколишнього природного середовища України з території області вивезено на знешкодження майже 94,5 т непридатних та заборонених до використання пестицидів разом з тарою.

Незадовільний стан з утилізацією відходів склався у місті Тернополі. Малашівецьке сміттєзвалище, на яке вивозяться тверді побутові відходи міста Тернополя, завантажене на більш як 90 відсотків.

В цілому аналіз ситуації засвідчує, що динаміка екологічного стану знаходиться в оберненій пропорції до темпів промислового виробництва. Із скороченням останнього помітно зменшилось забруднення довкілля. При цьому чітко проглядається, що екологічні системи області ще не втратили здатності до самовідтворення і саморегуляції. Однак санітарно-екологічний стан відчутно погіршується внаслідок збільшення екологічних правопорушень на побутовому рівні та низької екологічної культури населення.

Крім вирішення цієї проблеми, в області необхідно всіляко стимулювати впровадження ґрунтозахисних систем землеробства, встановити порядок повернення на поля ґрунту, завезеного на цукрозаводи із сировиною, передати колгоспні ліси до складу лісів державного значення, розробити загальнодержавну програму поліпшення екологічного стану р. Дністер, забезпечити випереджувачий розвиток каналізаційних мереж і очисних споруд міст та селищ за рахунок пайових внесків забудовників і платєжів до бюджету за використання природних ресурсів.

Сьогоднішній рівень екологічного забезпечення промисловості та соціально-побутової сфери явно недостатній для того, щоб нейтралізувати ріст шкідливого антропогенного впливу у випадку стабілізації і поступового збільшення обсягів суспільного виробництва. Таким чином, аналізуючи згадані вище чинники можна прогнозувати погіршення екологічної ситуації у найближчі роки, якщо паралельно із реалізацією заходів щодо ста-

білізації економіки не будуть робитися адекватні кроки в екологічному плані.

Література

1. Бондар О. І. Екологічні проблеми України та шляхи їх вирішення в контексті стратегії збалансованого розвитку держави / О. І. Бондар // Збірник наукових праць. — Київ, 2004. — С. 35.
2. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2007 році / Міністерство охорони навколишнього природного середовища України. — Київ, 2008.
3. Стефанів І. К. Основні аспекти формування екологічної політики Подільського регіону України / І. К. Стефанів. — Гусятин, 1999. — С. 20.
4. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Тернопільській області у 2010 році / Державне управління охорони навколишнього природного середовища в Тернопільській області. — Тернопіль, 2011. — С. 9—10, 18, 25—31, 127—129.
5. Статистичний бюлетень. Охорона атмосферного повітря за 2010 рік / Головне управління статистики у Тернопільській області. — Тернопіль, 2011.
6. 2-й обзор результативности экологической деятельности. Украина / Европейская экономическая комиссия Организации Объединенных Наций. — Нью-Йорк — Женева. — С. 16—21.

ECOLOGICAL SITUATION IN TERNOPIL REGION

I. Bay, O. Panchuk, O. Sinhalevych

State Department of Environmental Protection in Ternopil region

Summary. Ternopil region is relatively safe ecological region. Among the most actual problems of the region is pollution of water objects with sewage and polluted pouring rains.

The biggest amount of pollutant emissions into atmospheric air have enterprises whose activities tied with gas transportation and fuel burning. The greatest contribution in gross pollutant emission into atmospheric air give the enterprises of Ternopil, Husiatyn, Chortkiv and Kremenets districts.

Malashiv dump where hard everyday waste of Ternopil are removed is loaded on more than 90 %.

Key words:

Atmospheric air – is vitally important component of the environment, that is the natural mixture of gases, and is beyond housing, production and other premises.

Emission – is a short-term (or during some time) income into environment of any pollutants.

Waste – are substances, materials and things that are formed in the process of human activity and do not have further use by the place of creation or finding.

Water resources – are natural reserves of waters of the rivers, lakes, bogs, storage reservoirs, ice-colds, seas and oceans and also reserves of underground waters of certain territory that are used or can be used for the needs of population and different branches of the economy.

Immission limit – is an established level of concentration of pollutant emission in the water above what the water is considered unfit for certain needs of water use.

Ecological monitoring – is a system of durable observations, acquisition, conversion, passing on, analysis, forecasting and preservation of information concerning the state of the environment and changes of its natural and natural and man-made complexes, resources and processes in order to rational management of nature and environmental reproduction.